

Léčba diabetes mellitus

Jan Strojil
Ústav farmakologie LF UP v Olomouci

2011

Jan Strojil Diabetes mellitus

Co se dnes dozvíte

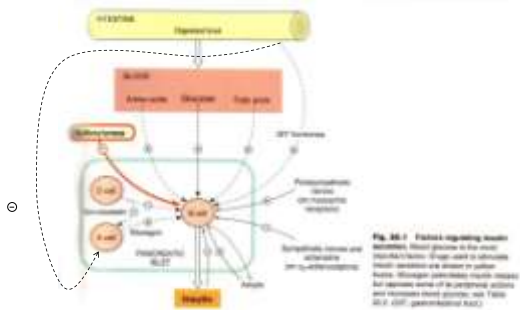
- perorální antidiabetika
  - principy léčby
  - indikace
  - nežádoucí účinky
  - další možnosti
- inzulíny
  - typy inzulínů
  - kinetika
  - použití

Co už víte

- fyziologie homeostázy glukózy
  - význam inzulínu / glukagonu / inkretinů
- patofyziologie diabetu
  - 1., 2. typ, další typy
  - inzulínová rezistence
  - dysfunkce ostrůvků pankreatu
- klinika
  - léčba diabetu
  - komplikace diabetu

Jan Strojil Diabetes mellitus

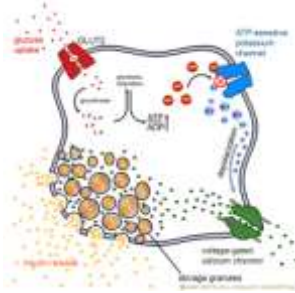
Regulace glykémie

Jan Strojil Rang & Dale's Pharmacology, © Elsevier

Inzulín

- preproinzulín
- ↓
- proinzulín
- ↓
- inzulín + C-peptid

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Účinky inzulínu

- Efekt v játrech
  - inhibice glykogenolýzy a glykoneogenezy
  - stimulace syntézy glykogenu
- Efekt ve svalech
  - stimulace facilitovaného transportu glukózy
  - tvorba proteinů
- Efekt v tukové tkáni
  - uptake glukózy
  - tvorba triacylglycerolů
  - inhibice lipáz
- Další účinky
  - anabolický účinek

Jan Strojil

Diabetes mellitus

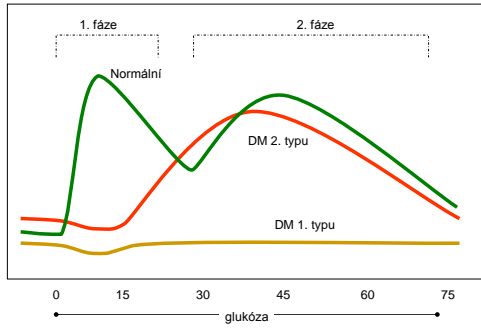
Diabetes mellitus

- Nedostatek účinku inzulínu
  - nedostatek inzulínu
  - inzulínová rezistence
  - obojí
- Chronické komplikace (mikro- a makrovaskulární)
  - retinopatie
  - neuropatie
  - nefropatie
  - ICHS, ICHDKK, CMP

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Uvolňování inzulínu

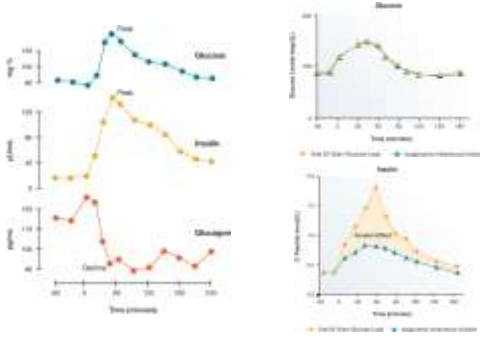

Průběh hladin hormonů a inkretinový efekt

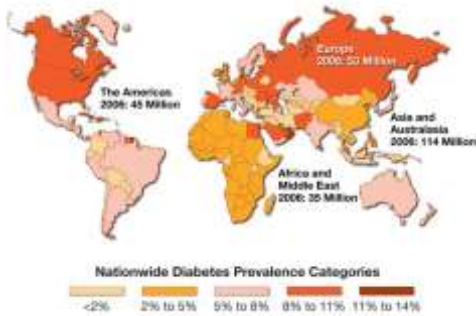

Prevalence diabetu ve světě

Diagnostika diabetu

Diagnóza	Diagnostická kritéria	
	ADA	WHO
Diabetes 2. typu	Náhodná glykémie: 11,1 mmol/l a příznaky diabetu <i>nebo</i> FPG: 7,0 mmol/l <i>nebo</i> oGTT: 11,1 mmol/l nově též HbA1c > 6,5%	FPG ≥7,0 mmol/l <i>nebo</i> oGTT: ≥11,1 mmol/l <i>nebo</i> oboji
Porucha glukózové tolerance (IGT)	oGTT: 7,8 až 11,0 mmol/l	oGTT: ≥7,8 až <11,1 mmol/l a FPG: <7,0 mmol/l pokud změněna
Porucha glykémie nalačno (IFG)	FPG: 5,6 až 6,9 mmol/l	oGTT: <7,8 mmol/l a FPG: ≥6,1 až <7,0 mmol/l pokud změněna

Jan Strojil

Diabetes mellitus

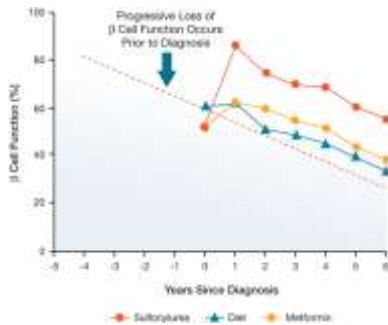
Terapie diabetu

- Možnosti léčby
  - perorální antidiabetika (PAD)
  - inzulíny
  - jiné?
- Cíle léčby
  - dosažení cílových hodnot HbA_{1c}, FPG, PPG
  - prevence mikrovaskulárních komplikací
  - prevence makrovaskulárních komplikací
  - zlepšení přežití a kvality života

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Terapie diabetu

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Perorální antidiabetika

- Látky s hypoglykemizujícím účinkem
- Určeny k léčbě diabetu 2. typu
  - předpokladem použití je zachovalá sekrece
  - proto u 1. typu nelze bičovat mrtvého koně

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Perorální antidiabetika - dělení

- Biguanidy
- Deriváty sulfonylurey
- Meglitinidy
- Glitazony
- Inhibitory střevních glukosidáz
- Inkretinová mimetika a inhibitory DPP-4

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Biguanidy - metformin

- Mechanismus účinku
  - zpomalení resorpce glukózy ze střeva
  - útlum jaterní glukoneogenezy
  - stimulace transportu glukózy do svalové a tukové tkáně
  - nezvyšují sekreci inzulínu

- není riziko hypoglykémie

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Biguanidy - metformin

- Indikace

- DM 2. typu nedostatečně kompenzovaný dietou
- zejména u obezích
- vhodná kombinace s deriváty SU

Jan Strojil Diabetes mellitus

Biguanidy - metformin

- Nežádoucí účinky

- laktátová acidóza
- riziko zejména u hypoxémie nebo ve stáří
- GIT obtíže, alergie, zvýšená krvácivost
- intolerance alkoholu, CAVE kontrast

- Kontraindikace

- těhotenství a laktace
- těžší poruchy fce ledvin nebo jater
- měštnavé srdeční selhání, hypoxie

Jan Strojil Diabetes mellitus

Deriváty sulfonylmočoviny

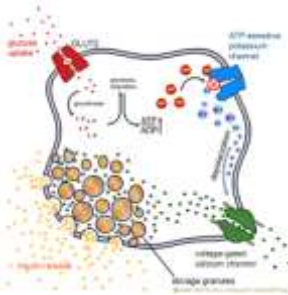
- Mechanismus účinku

- zvýšení citlivosti β -buněk ke glukóze
- uzavření ATP-dependentních K^+ kanálů vede k depolarizaci a sekundárně otevření Ca kanálů
- stimulace sekrece inzulínu
- snížení inzulínové rezistence pouze sekundárně při poklesu glykémie

Jan Strojil Diabetes mellitus

Působení na ATP senzitivní K⁺ kanály

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Deriváty sulfonylmočoviny

- Indikace
  - selhání diety u nemocných s DM 2. typu
  - především u neobézních, kde lze předpokládat významnější poruchu sekrece než rezistenci
  - vhodná je kombinace s biguanidy nebo inhibitory glukosidáz

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Deriváty sulfonylmočoviny

- Nežádoucí účinky
  - hypoglykémie
  - nárůst hmotnosti
  - GIT obtíže
  - bolesti hlavy
- Kontraindikace
  - gravidita, laktace
  - snížení funkce jater, ledvin

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Deriváty sulfonylmočoviny

- tolbutamid (Dirastan®)
- glibenklamid (Maninil®, Glucobene®)
- glipizid (Minidiab®)
- gliklazid (Diaprel®)
- glimepirid (Amaryl®)

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Meglitinidy

- Jiná struktura, ale stejný mechanismus jako u derivátů sulfonylmočoviny
- C_{max} už za 30 minut
- Možnost užívání před hlavním jídlem
- Vhodná kombinace s metforminem
- **repaglinid** (Novonorm®)

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Thiazolidindiony

- Mechanismus účinku
  - Agonisté PPAR- γ receptorů
  - Přímě stimuluji účinek inzulínu ve svalu, játrech a tukové tkáni
  - Potřebují ke svému účinku inzulín, jeho sekreci nestimulují.

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Thiazolidindiony

- Ovlivňují kromě hyperglykémie i další prvky syndromu inzulínové rezistence:
  - hyperlipoproteinémii,
  - hyperinzulinémii,
  - hypertenzi
  - prokoagulační stav
  - CAVE otoky!
- Jsou určeny k použití především v kombinacích s jinými PAD
  - rosiglitazon (Avandia)
  - pioglitazon (Actos)

Jan Štrojil

Diabetes mellitus

Inhibitory střevních glykosidáz

- akarbóza (Glucobay)
  - inhibují sacharázu a izomaltázu
  - zpomalení trávení cukrů
  - snížení postprandiální hyperglykémie
- nežádoucí účinky
  - nadýmání, průjem, bolesti břicha – nutné dodržovat dietu

Jan Štrojil

Diabetes mellitus

Ovlivnění inkretinu

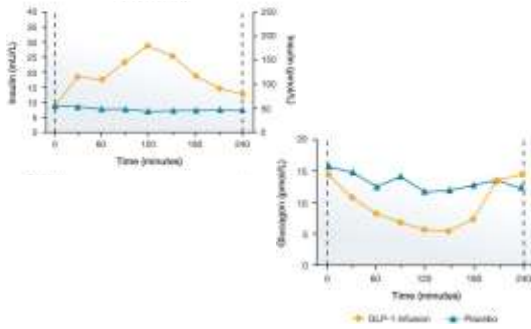
- inkretinová mimetika
  - analoga GLP-1
  - exenatid (Byetta®)
  - injekční
- inhibitory DPP-4
  - prodlužují poločas GLP-1 a GIP
  - vildagliptin (Galvus®, Eucreas®)

Jan Štrojil

Diabetes mellitus

Ovlivnění inkretinu

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Analoga amylinu

- pramlintid
  - snižuje glukagon, zvyšuje sytost
  - s.c. injekce
  - snižuje fluktuače

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Terapie diabetu

INZULÍN

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Terapie inzulinem obecně

- výhody
  - někdy nelze jinak
  - metabolicky příznivý na lipidy
  - takřka neomezená dávka
- nevýhody
  - injekce
  - hypoglykémie
  - monitorace
  - přibývání na váze

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Rozdělení dle účinnosti

- rychle působící
  - čiré neutrální roztoky
  - lze podat i.v.
  - nástup 15 – 30 min
  - vrchol 1 – 3 h
  - trvání 4 - 6 h

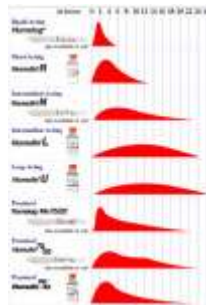

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Rozdělení dle účinnosti

- středně rychle působící
  - suspenze amorfního nebo krystalického inzulinu, případně s protaminem
  - s kratší dobou účinku 8 – 12 h
  - s prodlouženým účinkem až 24 h
  - s bifázickým účinkem

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Rozdělení dle účinnosti

- dlouze působící

suspenze se
zinečnatými ionty
vrchol za 10 – 24 h
účinek 26 – 28 h

Jan Strojil

Diabetes mellitus

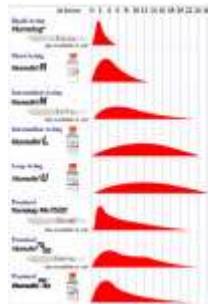

Rozdělení dle účinnosti

- analoga

Biotechnologicky připravené
modifikované molekuly
Změna farmakokinetiky

- glargin (Lantus)
- detemir (Levemir)
- lispro (Humalog)
- aspart (Novorapid)

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Inzulín lispro (Humalog)

- Řadí se mezi rychle působící inzulíny
- Rychlejší nástup a kratší trvání účinku než rozpustný humánní inzulín
- Po s.c. aplikaci účinek během 15 min, c_{max} během 30-70 minut, doba působení je 2-5 hodin

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Inzulín aspart (Novorapid)

- Analog vyrobený DNA technologií na *Saccharomyces cerevisiae*.
- Rychlejší nástup a kratší trvání účinku
- Čas k c_{max} poloviční
- Nástup během 10-20 minut, maxima během 1-3 hodin, trvání 3-5 hodin.

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Inzulín glargín (Lantus)

- Dlouhodobě působící bazální inzulínový analog
- Vyráběn rekombinantní DNA technologií s využitím kmenů K12 bakterie *E. coli*
- Hladký a předvídatelný profil koncentrace/čas bez vrcholového píku, s prodlouženým trváním účinku

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Inzulín detemir (Levemir)

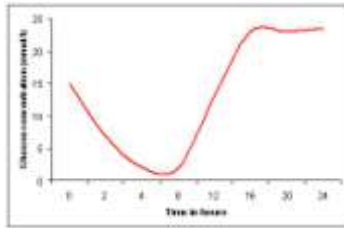
- Inzulínový analog s prodlouženým účinkem (kys. myristová v molekule)
- Účinek nastupuje pozvolna asi za 1 hod, max. za 6 – 8 hodin, působení se mezi 12 a 20 hodinami.
- Nižší fluktuaace glykémii, nižší riziko nočních hypoglykémii a menší hmotnostní přírůstky

Jan Strojil

Diabetes mellitus

Vedlejší účinky

- Somogyi effect

Jan Strojil Diabetes mellitus

Shrnutí terapeutických možností dle ADA/EASD

Intervence	Očekávaný pokles HbA _{1c} (%)	Výhody	Nevýhody
Krok 1: Inicjální			
Změny životního stylu ke snížení hmotnosti a zvýšení aktivity	1 – 2	Nízká cena, mnoho dalších přínosů	U většiny sežže do roka
Metformin	1,5	Neovlivňuje hmotnost, levný	Gastrointestinální (GI) nežádoucí účinky, vzácná laktátová acidóza
Krok 2: Další terapie			
Inzulín	1,5 – 2,5	Neomezená dávka, levný, lepší lipidové spektrum	Injekce, sledování, hypoglykémie, nárůst hmotnosti
Sulfonylmočoviny	1,5	Levné	Nárůst hmotnosti, hypoglykémie
TZD	0,5 – 1,4	Zlepšení lipidového spektra*	Retence tekutin, nárůst hmotnosti, nákladné
Jiné léky			
Inhibitory alfa-glukosidázy	0,5 – 0,8	Neovlivňují hmotnost	Časté GI nežádoucí účinky, dávkování 3x denně, nákladné
Exenatid	0,5 – 1,0	Redukce hmotnosti	Injekce, časté GI nežádoucí účinky, nákladný, málo zkušeností
Meglitinidy	1 – 1,5	Krátké působení	Dávkování 3x denně, nákladné
Pramlintid	0,5 – 1,0	Redukce hmotnosti	Injekce, dávkování 3x denně, časté GI nežádoucí účinky, nákladný, málo zkušeností

Jan Strojil Diabetes mellitus

Přehled farmakokinetiky inzulínů

Typ inzulínu	Účinek (hodiny)		
	Nástup	Vrchol	Trvání
Rychle působící	0,5–0,7	1,5–4	5–8
Klasický inzulín	0,25	0,5–1,5	2–5
Lispro	0,25	0,6–0,8	3–5
Aspart	—	0,5–1,5	1–2,5
Glulisine	—	—	—
Středně působící	1–2	6–12	18–24
NPH (isofan)	1–2	6–12	18–24
Lente	—	—	—
Pomalou působící	4–6	16–18	20–36
Ultralente	4–6	14–20	24–36
Protamin zinek	2–5	5–24	18–24
Glargin	3–4	6–8	6–23
Detemir	—	—	—

Jan Strojil Diabetes mellitus